
BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
53967

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA SZTUKI OPERACYJNEJ

ZAŁOŻENIE
DO PRZEPROWADZENIA STUDIUM OPERACYJNEGO
PODLASKIEGO REJONU OPERACYJNEGO

Mapa 1:250 000

(NN-34-4,5,6,7,8,9,10,11,12)

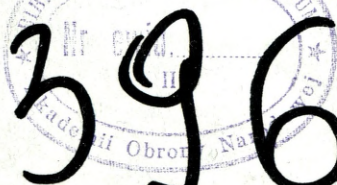
Mapa 1:100 000

(N-34-67,68;69,70;71,72;79,80;81,82;83,84)

(N-34-127,128;129,130,131,132;139,140; 141,142; 143,144)

(N-34-91,92;93,94;95,96;103,104; 105,106;107,108;115,116;117,118;119,120)

53967

II ZAŁOŻENIE DO PRZEPROWADZENIA STUDIUM OPERACYJNEGO PODLASKIEGO REJONU OPERACYJNEGO

1. Sytuacja ogólna

W ramach doskonalenia planu obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dowódca Pomorskiego Okręgu Wojskowego oraz I Korpusu otrzymali zadanie przeprowadzenia studium operacyjnego w Podlaskim Rejonie Operacyjnym.

Z oceny sytuacji politycznej wynika, że Północno-Wschodni Obszar Strategiczny, ze względu na położenie, jest głównym obszarem potencjalnego zagrożenia. Dokonując jego oceny należy uwzględnić ogólne założenia:

- ⊗ wybuch konfliktu w warunkach zaskoczenia;
- ⊗ wielowariantowość początkowego okresu wojny ze względu na liczbę zaangażowanych państw;
- ⊗ duże prawdopodobieństwo pogwałcenia nienaruszalności terytorialnej państw nie biorących udziału w konflikcie;
- ⊗ Południowo Wschodni Obszar Strategiczny należy postrzegać jako obszar bezpieczny, graniczący z państwem zaprzyjaźnionym;
- ⊗ Podlaski Rejon Operacyjny należy postrzegać jako obszar prowadzenia działań opóźniających.

Dowódca Pomorskiego Okręgu Wojskowego i Dowódca I Korpusu otrzymali zadanie: **sporządzenia oceny możliwości obronnych Podlaskiego Rejonu Operacyjnego w początkowym okresie wojny, w aspekcie prowadzenia działań opóźniających.**

2. Zadania szczegółowe:

1. Studium terenowe w wyznaczonym rejonie operacyjnym przeprowadzić do 07.09.2001r.
2. Oceny rejonu operacyjnego prowadzić w aspekcie działań opóźniających, wg działań:
  - ⊗ warunki społeczno-polityczne;
  - ⊗ warunki fizyczno-geograficzne;

- ☞ warunki ekonomiczne;
- ☞ operacyjne przygotowanie rejonu;
- ☞ siły zbrojne potencjalnego przeciwnika.

3. We wnioskach wskazać:

- ☞ uwarunkowania społeczno-polityczne prowadzenia działań opóźniających;
- ☞ prawdopodobne kierunki działania przeciwnika oraz ocenę ich pojemności;
- ☞ dogodne rubieże do prowadzenia działań opóźniających oraz potrzeby do ich przygotowania;
- ☞ prawdopodobny czas prowadzenia działań opóźniających ze względu na potencjał obronny ocenianego rejonu;
- ☞ potrzeby w zakresie operacyjnego przygotowania terenu;
- ☞ potrzeby w zakresie ochrony obiektów przemysłowych, infrastruktury społecznej i ludności.

3. Założenia organizacyjne do oceny obszarów odpowiedzialności

1. Za sporządzenie oceny możliwości prowadzenia działań w Podlaskim Rejonie Operacyjnym odpowiedzialnym czynię Dowódcę 1K.
2. Operacyjne studium terenu prowadzić w zintegrowanych grupach operacyjnych złożonych z przedstawicieli wojsk operacyjnych, obrony terytorialnej oraz przedstawicieli terenowych organów administracji państwowej.
3. Do oceny możliwości prowadzenia działań opóźniających przyjąć potencjał obronny ocenianych rejonów tak militarny jak i niemilitarny.
4. Określić kierunki i rubieże prowadzenia działań opóźniających.
5. Określić ostateczną rubież opóźniania w rejonie operacyjnym.
6. Określić potrzeby w zakresie operacyjnego przygotowania terenu do prowadzenia działań opóźniających.

Dane dodatkowe:

1. Dowódca 1K do przeprowadzenia studium terenowego wydzielił: szefa sztabu korpusu, dowództwo 1DZ, oficerów G2 i G3 sztabu korpusu.
2. Dowódca Pomorskiego Okręgu Wojskowego do przeprowadzenia studium terenowego wydzielił: dowództwo 18BZ, dowództwo WSzW Białostok, oficerów G2, G3, G4 sztabu okręgu.
3. Minister MSWiA do prac w grupach operacyjnych wyznaczył specjalistów Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego ds. infrastruktury i obrony cywilnej, przedstawicieli Podlaskiej Komendy Wojewódzkiej Policji Państwowej, przedstawicieli Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej.

Wytyczne do podróży studyjnej:

1. Pobrać mapy w dniu 22 sierpnia br.
2. Pobrać plan i założenie do podróży studyjnej z KSO oraz zapoznać się z nim.
3. Na mapie 1:250 000 dokonać oceny Podlaskiego Rejonu Operacyjnego. (Praca zespołowa całej grupy z wyjątkiem oficerów wyznaczonych do realizacji zadań z historii i geografii wojennej).
4. Oficerowie wyznaczeni do realizacji zadań z historii i geografii wojennej uczestniczą w szczegółowym instruktażu prowadzonym przez nauczyciela przedmiotu.
5. Przystudiować opracowania geograficzne i monografie wojskowo-historyczne dotyczące ocenianych rejonów.
6. Zapoznać się z zasadami prowadzenia działań opóźniających.

Załącznik:

Podział obszaru kraju pod względem operacyjnym

PODZIAŁ OBSZARU KRAJU POD WZGLĘDEM OPERACYJNYM

III ZADANIA INDYWIDUALNE DO OPRACOWANIA WNIOSKÓW Z PODRÓŻY STUDYJNEJ

1. CEL I ETAPY PODRÓŻY STUDYJNEJ

2. GEOGRAFICZNA OCENA PODLASKIEGO REJONU OPERACYJNEGO

- 2.1. Położenie geograficzne**
(kpt. Robert Majdecki, por. Tomasz Biedziak, por. Maciej Kuczera – gr.1)
- 2.2. Położenie wg kryterium administrowanych obszarów przez administrację cywilną**
(kpt. Robert Zieliński, por. Piotr Siemiński – gr.5)
- 2.3. Położenie wg kryterium administrowanych obszarów przez administrację wojskową**
(por. Jarosław Niemiec, por. Mariusz Staruch – gr. 1)
- 2.4. Ocena kompleksów leśnych**
(por. Jacek Lasota, por. Piotr Trytek, por. Piotr Ciepliński– gr. 2; por. Robert Kosowski – gr. 7)
- 2.5. Ocena warunków hydrograficznych**
(kpt. Waldemar Siedlecki, por. Artur Adamiak, por. Jarosław Tatarek, – gr. 3; por. Arkadiusz Klupski – gr. 7)
- 2.6. Ocena warunków demograficznych**
(por. Robert Gogola, por. Jarosław Gromadzki, por. Wiesław Kuchta - gr.2)
- 2.7. Ocena warunków ekonomicznych**
(por. Piotr Waniek, por. Adam Kopczewski, por. Jarosław Mokrzycki – gr. 4; por. Włodzimierz Hudak – gr. 7)
- 2.8. Ocena warunków komunikacyjnych**
(kpt. Robert Kowalski, por. Tomasz Sykała, por. Zbigniew Janiszewski – gr. 5)
- 2.9. Zagrożenia powstawania klęsk żywiołowych oraz innych**
(kpt. Dariusz Adamczyk, por. Tomasz Kierdylewicz, por Jarosław Kubisz, – gr.1)
- 2.10. Ocena operacyjnego przygotowania terenu**
(kpt. Janusz Sabaj, por. Mariusz Powiera, por. Wojciech Prygiel, Marek Zwietka – gr. 2)
- 2.11. Ocena infrastruktury pozamilitarnej dla potrzeb obronnych**
(kpt. Marek Gryga, por. Robert Bakula, por Tomasz Michalak – gr. 3)
- 2.12. Ocena granicy państwowej i strefy przygranicznej**
(kpt. Grzegorz Wasilewski, por. Andrzej Pawelski, por. Dariusz Karwiński – gr. 6)

3. UWARUNKOWANIA PROWADZENIA OPERACJI OPÓZNIAJACEJ W PODLASKIM REJONIE OPERACYJNYM

- 3.1. Ocena zagrożeń militarnych**
(kpt. Piotr Brzuszek, por. Zenon Brzeziński, kpt. Robert Janik, por. Zbigniew Pietras, por. Janusz Sosnowski – gr. 5)
- 3.2. Znaczenie Północno-Wschodniego Obszaru Strategicznego w systemie obronnym RP**
(kpt. Mariusz Rusjan, por. Piotr Sawicki, kpt. Daniel Zaulaski – gr.3)
- 3.3. Znaczenie Podlaskiego Rejonu Operacyjnego w obszarze strategicznym**
(kpt. Tomasz Dominikowski, por. Krzysztof Kaźmierowicz, por. Robert Matysek – gr. 4)
- 3.4. Potrzeby w zakresie operacyjnego przygotowania terenu do prowadzenia działań opóźniających**
(kpt. Dariusz Sylwestrzak, por. Robert Wiese – gr. 4)

- 3.5. Propozycje podziału Podlaskiego Rejonu Operacyjnego na obszary odpowiedzialności**
(kpt. Ryszard Bartkowiak, por. Jacek Filarski, kpt. Grzegorz Grodzki, por. Mirosław Kucharski – gr.7)
- 3.6. Określenie obiektów terenowych, których utrzymywanie utrudni przeciwnikowi działanie**
(kpt. Tomasz Wok, por. Tomasz Wolszczak, kpt. Janusz Warmiński, por. Arkadiusz Mikołajczyk, por. Maciej Marczyk – gr.6)
- 3.7. Główne zadania wojsk operacyjnych i OT w zakresie prowadzenia działań opóźniających w Podlaskim Rejonie Operacyjnym**
(kpt. Janusz Kwiecień, por. Janusz Malinowski, por. Dariusz Rogoziski, por. Ryszard Róycki, por. Jacek Waclawek – gr. 7)

4. WYBRANE PRZYKŁADY PROWADZENIA DZIAŁAŃ ZBROJNYCH W PODLASKIM REJONIE OPERACYJNYM

- 4.1. Organizacja i prowadzenie działań opóźniających przez 2 dywizję gen. F. Żymirskiego w 1831 roku**
(kpt. Jarosław Wszecki, por. Jacek Cychyliak – gr.5)
- 4.2. Rola fortyfikacji w obronie granicy państwowej na przykładzie „Twierdzy Brześć”**
(por. Roman Przekwas, por. Maciej Lubojański – gr.1)
- 4.3. Obrona rzeki Bug w 1920 roku**
(por. Dariusz Stec, por. Sylwester Kaczyński – gr. 2)
- 4.4. Znaczenie rejonu umocnionego na przykładzie „Wizny” i „Twierdzy Osowiec” w działaniach obronnych w 1939 roku**
(por. Krzysztof Turski, por. Mirosław Pietras – gr. 3)
- 4.5. Działania obronno-opóźniające 10DP w 1920 roku**
(por. Dariusz Godlewski, por. Zbigniew Modrzejewski – gr. 4)
- 4.6. Oslona mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia wojsk w 1939 roku na przykładzie działań 41pp i SBK**
(por. Piotr Hajduk, por. Marcin Frączek – gr. 6)

5. FOTOREPORTAŻ

IV MATERIAŁ POMOCNICZY

4.1. Cel i zadania studium operacyjnego

Przygotowanie obronne państwa, a w tym i jego sił zbrojnych, we własnych warunkach środowiska: geograficznego, społecznego i ekonomicznego, powoduje konieczność poznania warunków ewentualnych działań. Wnioski z oceny warunków przyszłych działań powinny być uwzględnione w planach operacyjnego przygotowania terenu oraz być wskaźnikiem co do potrzeb sił i środków niezbędnych do obrony ocenianego rejonu.

Podstawą do sporządzania analiz i wniosków z oceny środowiska jest studium operacyjne. **Pod pojęciem studium operacyjne terenu celowo jest rozumieć działalność badawczą prowadzoną w siłach zbrojnych oraz w wydzielonych komórkach administracji państwowej w celu określenia możliwości obronnych badanego obszaru. Studium operacyjne terenu spełnia funkcje: diagnostyczną, prognostyczną, planistyczną i metodologiczną.**

Przedmiotem badań studium operacyjnego jest terytorium postrzegane jako:

- ☛ składowa część obszaru strategicznego¹;
- ☛ rejon operacyjny działania potencjalnego przeciwnika;
- ☛ rejon operacyjny działania wojsk własnych²;
- ☛ baza materialna działania wojsk własnych.

Podczas studium operacyjnego terenu należy określić:

- ☛ skalę i charakter zagrożeń;
- ☛ rolę obszaru strategicznego w ewentualnej wojnie;
- ☛ znaczenie rejonu operacyjnego (badanego obszaru) w danym obszarze strategicznym;
- ☛ wpływ właściwości geograficzno-fizycznych na przygotowanie i prowadzenie działań operacyjnych;

¹ Obszar państwa został podzielony na obszary strategiczne: Zachodni Obszar Strategiczny, Północno-Wschodni Obszar Strategiczny, Południowo-Wschodni Obszar Strategiczny, Centralny Obszar Strategiczny.

² W wyszczególnionych obszarach strategicznych zostały określone rejon operacyjne: bałtycki, mazurski, podlaski, poleski, małopolski, gómośląski, dolnośląski, lubuski, pomorski, mazowiecki, wielkopolski.

- ↳ możliwości wykorzystania zasobów miejscowych do przygotowania i prowadzenia działań operacyjnych;
- ↳ potrzeby w zakresie operacyjnego przygotowania terenu;
- ↳ wpływ zagospodarowania przestrzennego na właściwości rejonu operacyjnego.

W ramach badania rejonu operacyjnego należy poddać szczegółowej ocenie poszczególne działy studium operacyjnego.

1. W zakresie oceny celu działań operacyjnych w obszarze strategicznym należy zbadać:

- ↳ Prawdopodobny cel działania potencjalnego przeciwnika.
- ↳ Miejsce i rolę obszaru strategicznego w systemie obronnym.
- ↳ Miejsce i rolę rejonu operacyjnego w obszarze strategicznym.

2. W zakresie właściwości środowiska geograficznego w aspekcie podstawowych rodzajów działań operacyjnych przeciwnika i wojsk własnych należy zbadać:

- ↳ Geograficzne położenie rejonu operacyjnego.
- ↳ Ukształtowanie powierzchni w aspekcie korytarzy manewru i określenia rubieży obronnych.
- ↳ Hydrografię i jej wpływ na wykonanie manewru oraz określenie rubieży obronnych.
- ↳ Grunty i ich wpływ na pokonywanie terenu oraz realizację zadań rozbudowy inżynieryjnej.
- ↳ Zalesienie i jego wpływ na prowadzenie działań operacyjnych.
- ↳ Obszary zurbanizowane i ich wpływ na: manewr, prowadzenie działań operacyjnych oraz zaopatrywanie wojsk i odtwarzanie zdolności bojowej.
- ↳ Klimat, warunki meteorologiczne i ich wpływ na działania operacyjne.
- ↳ Warunki realizacji zadań zabezpieczenia operacyjnego.

3. W zakresie warunków społeczno-politycznych należy zbadać:

- ⊗ Zaludnienie, strukturę narodowościową i religijną.
- ⊗ Postawy społeczno polityczne ludności.
- ⊗ Infrastrukturę administracji państwowej i wojskowej.
- ⊗ Infrastrukturę sanitarną.
- ⊗ Infrastrukturę obrony cywilnej.

4. W zakresie warunków ekonomicznych należy zbadać:

- ⊗ Okręgi przemysłowe w badanym rejonie i ich wpływ na prowadzenie działań operacyjnych.
- ⊗ Gałęzie przemysłu i surowce w rejonie operacyjnym niezbędne dla potrzeb obronnych.
- ⊗ Rolnictwo w rejonie operacyjnym i jego wpływ na zaopatrywanie wojsk.

5. W zakresie operacyjnego przygotowania rejonu do ewentualnych działań wojennych należy zbadać:

- ⊗ Infrastrukturę komunikacyjną (drogi kołowe, obiekty drogowe, kolej, lotniska, podmioty gospodarcze odpowiedzialne za ich utrzymanie).
- ⊗ Infrastrukturę wojskową (baza koszarowa, obiekty szkoleniowe, infrastruktura składów, infrastruktura remontowa, infrastruktura sanitarna).
- ⊗ Infrastrukturę usługową i jej zadania w zakresie zabezpieczenia realizacji działań operacyjnych.
- ⊗ Infrastrukturę telekomunikacyjną.

Rozwiązanie powyższych problemów powinno być zakończone wnioskami w zakresie:

- ⊗ Możliwości realizacji określonych celów w rejonie operacyjnym w relacji do czynników operacyjnych.
- ⊗ Określenia rejonów kluczowych oraz optymalnych form prowadzenia działań operacyjnych w aspekcie celu i czynników operacyjnych.
- ⊗ Społeczno-politycznych warunków prowadzenia operacji.

- ⌘ Wpływu infrastruktury przemysłowej na zaopatrywanie wojsk i prowadzenie działań operacyjnych.
- ⌘ Potrzeb operacyjnego przygotowania rejonu działań.
- ⌘ Potrzeb, co do sił i środków, kolejności ich użycia i czasu działania.

Studium operacyjne terenu odnosi się do tych problemów, które dotyczą warunków działania wojsk operacyjnych. Zagadnienia związane z działaniem wojsk operacyjnych, pomimo to, że rozpatrywane są rozdzielnie to jednak postrzegane są zawsze w całości. Studium operacyjne spełniając funkcje: **diagnostyczną, prognostyczną, planistyczną oraz metodologiczną** sprowadza się do poszukiwania odpowiedzi na pytania „**jak jest, dlaczego tak jest, jak może być, jak być powinno?**”

W zakresie spełniania funkcji diagnostycznej studium operacyjne polega na określeniu stanu rzeczywistego w rejonie operacyjnym, w aspekcie przyszłych działań. Określenie stanu rzeczywistego opisane jest czynnikami operacyjnymi, które mówią o wpływie przestrzeni i istniejących w niej warunków na działania operacyjne. Aby w pełni oddać stan faktyczny, celowo jest postrzegać czynniki operacyjne w danym rejonie w relacji do celu przyszłych działań.

Funkcja prognostyczna odnosi się do stanu, jaki może zaistnieć w wyniku destrukcyjnego oddziaływania sił przeciwstawnych stron na siebie oraz obszar działań. W wyniku przewidywań operacyjnych lub modelowania sytuacji należy określić stan, jaki może zaistnieć w wyniku realizacji celów przeciwstawnych stron walki zbrojnej. Funkcja ta powinna określać potrzeby w zakresie operacyjnego przygotowania obszaru przyszłych działań w aspekcie realizowanego oraz prawdopodobnego celu i możliwości działania przeciwnika.

Funkcja planistyczna wyraża się we wnioskach dotyczących operacyjnego użycia wojsk. W wyniku diagnozy i prognozy rozwoju sytuacji powinno być określone: gdzie, kiedy i w jakiej kolejności bić przeciwnika lub samemu nie dać się rozbić. Funkcja planistyczna studium terenowego realizowana jest tylko przez dowództwa realnych związków operacyjnych w aspekcie realizacji celu strategicznego lub operacyjnego.

Funkcja metodologiczna studium operacyjnego wyraża się w wypracowaniu metod badania rejonów operacyjnych. Metody badań odnoszą się do sposobów postępowania podczas prowadzenia studium operacyjnego. Powinny w sposób uporządkowany pozwolić podejść badaczowi do omawianego problemu. Istotne jest, aby nie pozwoliły badaczowi wchodzić w te problemy, które nie stanowią treści studium terenowego na szczeblu operacyjnym.

Do prowadzenia badań rejonów operacyjnych celowo jest stosować podejście systemowe, to znaczy takie, w którym każdy z czynników operacyjnych jest widziany w relacji do pozostałych. Natomiast w badaniach należy stosować całą gamę metod badań naukowych.

Wyniki przeprowadzonego studium operacyjnego powinny być opracowane w formie opisowej i graficznej. Przeznaczenie opracowania może mieć charakter operacyjny lub szkoleniowy.

W wyniku prowadzonego studium operacyjnego sporządza się różne rodzaje opracowań w zależności od ich przeznaczenia. Do najczęściej spotykanych zalicza się.³

- ↳ **Opis wojskowo-geograficzny** - stanowi zbiór danych o rejonie operacyjnym. Dane dotyczą tych wiadomości o rejonie operacyjnym, które potrzebne są do prowadzenia operacji. Nie może to być zbiór danych encyklopedycznych o ocenianym rejonie. Szczegółowość opisu ocenianego rejonu powinna być zawarta w ramach przyszłych działań.
- ↳ **Opis wojskowo-topograficzny** - dotyczy studium terenowego powierzchni w aspekcie działania przyrody i człowieka na oceniany rejon. Stanowi on uzupełnienie treści map topograficznych, których nie można przedstawić graficznie.
- ↳ **Monografie wojskowe** dotyczą określonego problemu związanego z prowadzeniem operacji w aspekcie założonego celu. Nie stanowią zbioru danych o rejonie operacyjnym, lecz są studium z dziedziny sztuki wojennej. Dotyczą

³ Por., Metodyka prowadzenia studiów operacyjnych własnego kraju jako części TDW, Warszawa, ASG WP 1984, s.14.

określenia wpływu warunków w danym rejonie operacyjnym na przygotowanie i prowadzenie operacji. Wnioski powinny zawierać wskazania dotyczące operacyjnego przygotowania rejonu w aspekcie charakteru i założonego celu przewidywanej operacji. Opis ten zawiera ocenę rejonu operacyjnego z uwzględnieniem doświadczeń z minionych bitew. Monografia wojskowa powinna w swych treściach przejawiać kompleksowość, całościowe postrzeganie problemu z uwzględnieniem tego, co jest specyficzne i istotne.

- ⊗ **Wojskowe opisy specjalne** dotyczą wybranych zagadnień z zakresu jednej z właściwości rejonu operacyjnego w aspekcie wpływu na wszelkie rodzaje działań. Mogą dotyczyć opisów jednego z obiektów geograficznych (rzeki, jeziora, ukształtowania powierzchni, komunikacji, itp.) oraz warunków społecznych lub ekonomicznych w aspekcie prowadzenia operacji.
- ⊗ **Informatory** stanowią zbiór szczegółowych danych, głównie dotyczących operacyjnego przygotowania rejonu działań. Przedstawiają stan rzeczywisty ocenianego rejonu w formie tabelarycznej lub graficznie na mapach.
- ⊗ **Opracowania kartograficzne** przedstawiane są w postaci map: geograficznych, topograficznych i specjalnych. Odzwierciedlają one statyczny obraz ocenianego rejonu. Opracowywane są w różnych skalach w zależności od wielkości ocenianego obszaru i szczebla, któremu ma służyć.
- ⊗ **Notatka operacyjno-geograficzna** jest dokumentem roboczym, opracowanym w wyniku oceny obszaru przyszłych działań. Treść notatki powinna mieć charakter analityczny. Zakres jej szczegółowości powinien dotyczyć nie opisów lecz wniosków wynikających z analitycznej oceny rejonu operacyjnego. Sporządza się na mapie 1:250 000, na której zamieszcza się te obiekty, które mają znaczenie operacyjne.

W przypadku podróży studyjnej, której głównym celem jest doskonalenie umiejętności oceny warunków przygotowania i prowadzenia operacji, żadna z wyszczególnionych form opisu w czystej formie nie wystąpi. Należy sądzić, że podstawową formą

opisu powinna być monografia wojskowa rejonu operacyjnego uzupełniana innymi formami w zależności od wymaganego stopnia szczegółowości.

4.2. Metody oceny rejonów operacyjnych

Przez metodę oceny rejonu operacyjnego celowo jest rozumieć zespół teoretycznie uzasadnionych zabiegów koncepcyjnych i instrumentalnych obejmujących całość postępowania, zmierzającego do rozwiązania określonego problemu.

Pojęcie „metoda” ma szerokie i wąskie znaczenie. W szerokim znaczeniu określa charakter i zakres danych badań w wąskim zaś powtarzalne sposoby rozstrzygnięcia zadań związanych z realizacją badań zgodnie z przyjętą metodą w znaczeniu szerokim. Wąskie pojmowanie metody określa się często jako technikę badań. Natomiast szerokiemu aspektowi metody niekiedy przypisuje się pojęcie „procedury”. Procedura to „zbiór norm określających jakieś działanie lub postępowanie; także działanie lub postępowanie według tak określonych zasad”⁴. W szerokim znaczeniu metoda oznacza postępowanie proceduralne na drodze rozwiązywania problemu. Określa tok postępowania, kolejność zdarzeń i rzeczy. W węższym znaczeniu metoda rozumiana jest jako technika badań. Technika badań rozumiana jest jako czynność, w miarę jednorodna, zmierzająca do uzyskania pożądaných informacji.

Wg kryterium rozwiązywanych problemów naukowych (zadań badawczych) wyróżzono metody: empiryczne, teoretyczne i heurystyczne⁵. Pod pojęciem metod empirycznych rozumiane są metody służące do zdobycia wiedzy empirycznej (w tym przypadku) o walce zbrojnej. Badania empiryczne są zawsze skierowane bezpośrednio na obiekt materialny walki zbrojnej lub jego modelowy odpowiednik. Obiektem materialnym walki zbrojnej jest środowisko, rozumiane jako *geoprzestrzeń*⁶. W procesie oceny operacyjnej obszaru działań przedmiotem badań jest operacja w aspekcie geoprze-

⁴ Słownik współczesnego języka polskiego, Warszawa, wyd. Reader's Digest 1998, tom 2.

⁵ Por. E. Wiśniewski, *Metodyka wojskowych badań naukowych*, Część I zeszyt 3, Warszawa, ASG WP 1990.

⁶ Pod pojęciem geoprzestrzeni rozumiane są uwarunkowania środowiska geograficznego, w którym prowadzone są działania militarne. Por. Z. Lach, A. Łaszczuk, Z. Nowak, *Ocena terenu wg NATO*, Warszawa, AON 2000, s. 6.

strzeni. Materialnym przedmiotem badań są siły zbrojne przeciwstawnych stron, środowisko prowadzenia walki zbrojnej oraz relacje wewnętrzne (pomiędzy podmiotami walki), zewnętrzne (pomiędzy podmiotem i przedmiotem walki) oraz pomiędzy podmiotem, przedmiotem i środowiskiem walki.

Metody teoretyczne polegają na postrzeganiu faktów umysłem ludzkim. Przy pomocy umysłu badacz dokonuje oceny materiałów i dzięki zdolności racjonalnego myślenia dokonuje analiz i uogólnień, które zezwalają mu na budowanie nowej wiedzy wynikającej z doświadczeń empirycznych lub badań heurystycznych. W procesie oceny rejonów operacyjnych celowo jest stosować metody badań naukowych, dzięki którym można prognozować i weryfikować wypracowane oceny. Do najczęściej stosowanych metod teoretycznych można zaliczyć: analizę i syntezę, abstrahowanie, uogólnianie, porównanie, modelowanie i wnioskowanie.

Analiza to rozbiór jakiegoś pojęcia czy złożonego przedmiotu na części składowe. Jest ona zarówno operacją myślową (najczęściej w składzie innych metod), jak i samodzielną metodą badawczą. W procesie oceny rejonu operacyjnego analiza znajduje zastosowanie do prowadzenia studium operacyjnego monografii wojskowo-geograficznych oraz do oceny rejonu operacyjnego poprzez jego rozkład na **elementy strukturalno-funkcjonalne**. Stąd podczas rozkładu rejonu operacyjnego na czynniki pierwsze należy kierować się ogólnymi założeniami prowadzenia badań naukowych. Analizę rejonu operacyjnego celowo jest prowadzić wg określonego algorytmu:

- ↳ Położenie militarne badanego rejonu operacyjnego w systemie obszarów strategicznych.
- ↳ Położenie geograficzne i geopolityczne badanego obszaru.
- ↳ Rozkład badanego rejonu operacyjnego wg kryterium dostępności działania wojsk lądowych. Wyszczególnienie obszarów korzystnych i niekorzystnych do prowadzenia działań operacyjnych.

- ↳ Badanie każdej z wyodrębnionych części rejonu operacyjnego w aspekcie przewidywanych działań. W wyodrębnionych częściach ustalić i zbadać zależności pomiędzy środowiskiem, a przewidywanymi rodzajami działań operacyjnych.
- ↳ Po zbadaniu wyszczególnionych części opisać je w aspekcie badanego celu działań operacyjnych, wyszczególnić zależności pomiędzy wyodrębnionymi obszarami, a przewidywanym rodzajem działań oraz relacje pomiędzy poszczególnymi obszarami.

Ze względu na paradygmat systemu coraz częściej prowadzone są badania przy pomocy analizy systemowej. Analiza systemowa udziela odpowiedzi na pytania: **jak jest i dlaczego tak jest** (identyfikacja, diagnoza i ocena)?; **jak powinno być i co należy zrobić, aby tak było, jak być powinno** (prognoza, diagnoza i decyzja)? Różnorodne składowe badanego rejonu operacyjnego interpretuje się nie jako luźne zbiory izolowanych obszarów, lecz jako wewnętrznie zintegrowane, kierujące się swoistymi prawidłowościami całości. W analizie systemowej generuje się szereg pytań w zakresie oceny rejonu operacyjnego. **Jakie elementy fizyczno geograficzne i cywilizacyjne należą do rejonu operacyjnego? Jakie kryterium decyduje o ich przynależności do rejonu operacyjnego? Jakie funkcje spełnia rejon operacyjny w obszarze strategicznym? Jaka rolę spełniają wyodrębnione obszary w rejonie operacyjnym? Jaki jest stopień autonomii wyodrębnionych obszarów w rejonie operacyjnym w aspekcie walki zbrojnej? Jak zmiany wewnętrzne wyodrębnionych obszarów (podsystemów) wpływają na funkcjonowanie systemu jako całości? Jakie występują relacje wewnątrz i zewnątrz rejonu operacyjnego i jaki jest ich wpływ na funkcjonowanie obszaru i rejonu operacyjnego?**

Synteza wyraża się w łączeniu w całość wyodrębnionych przez analizę części badanego rejonu operacyjnego. Nie oznacza to powrotu do pierwotnego obrazu przed rozkładem. Synteza dąży do przedstawiania całościowego obrazu, ale w stosunku do pierwotnego wzbogaca go o wynik analitycznych badań nad częściami rejonu operacyjnego. Zatem obraz, który powstaje jest jakościowo różny od pierwotnego, bogatszy o te zasady, zależności, relacje i funkcje, które zostały ujawnione w toku analitycznych badań.

W badaniach rejonu operacyjnego polega to na łączeniu wniosków dotyczących działania wojsk własnych i przeciwnika w ujęciu całościowym przez pryzmat wyszczególnionych kierunków, obszarów dogodnych i niedogodnych. Synteza jest metodą nie występującą samodzielnie, a w relacji z analizą, abstrahowaniem i uogólnianiem. Zasadnicze czynności występujące podczas badań syntetycznych to: określenie założeń i opracowanie syntetycznego modelu prawdopodobnego rozwoju zdarzeń w ocenianym rejonie, do którego się dąży na podstawie ustaleń analitycznych; dokonanie syntezy uwarunkowań badanego rejonu; dokonanie syntezy wiedzy analitycznej o związkach i zależnościach pomiędzy badanymi częściami; powiązanie w całość wiedzy analitycznej i **zbudowanie nowego obrazu**.

Synteza to również łączenie prostych pojęć czy zdarzeń w całość, a więc formułowanie twierdzeń ogólnych na podstawie uznanych twierdzeń cząstkowych. Synteza nie jest jednak sumą wiedzy uzyskanej w toku analizy elementów przedmiotu badań. Powstający w wyniku syntezy obraz całości przedmiotu badań, jest nową wyższą jakościowo wartością poznawczą, jest rezultatem pracy koncepcyjno-twórczej.

Abstrahowanie występuje jako czynność oraz jako metoda badań polegająca na abstrakcji i stopniowym przybliżaniu badanego rejonu operacyjnego i jego części. Nie jest to czynność prosta, wymaga od badacza określenia, **co jest ważne w danej chwili?** Za pomocą abstrahowania, można pominąć nieistotne elementy w analizie oraz w syntezie i w ten sposób dokonać uogólnienia pojęć, zjawisk, czy zdarzeń w aspekcie badanego przedmiotu. Stąd, abstrahowanie jest techniką niezwykle ważną, pozwalającą określić, **co jest ważne na danym poziomie**. Abstrahowanie zwykle przebiega w dwóch etapach: **pierwszy** - nazywany abstrahowaniem wyjściowym - polega na stworzeniu **ogólnego modelu badanego przedmiotu**; **drugi** - zwany stopniowym przybliżaniem lub konkretyzacji - polega na odrzucaniu wszystkiego co nie ma związku z badanym rejonem operacyjnym i przewidywanym działaniem. Poprzez to, docho-

dzi się do rzeczywistego obrazu o oczekiwanym poziomie zainteresowania operacyjnego.

Porównanie jest techniką badawczą polegającą na porównaniu otrzymanego obrazu z obrazem o podobnej funkcji i przeznaczeniu. Porównanie stanu badanych wyodrębnionych części i rejonów do stanów przeszłych i teraźniejszych pozwala wnioskować o rozwoju rejonu (zwykle makroregionu gospodarczo-politycznego). Polega to również na odwołaniu się do minionych wojen i konfliktów w aspekcie współczesnych zdarzeń z obszaru walki zbrojnej. Porównanie zasad, faktów, zdarzeń pozwala wnioskować o rozwoju sytuacji w danym rejonie operacyjnym w określonych warunkach. Aby porównanie spełniało kryterium naukowości muszą być zachowane pewne zasady: **porównywalne zjawiska muszą być podobnego rodzaju i pozwalać się oceniać wg tego samego kryterium; należy ujawniać nie tylko podobieństwa, ale również i różnice; należy porównywać cechy istotne dla badanych rejonów i prognozowanych zjawisk.**

Uogólnianie jest techniką nierozłącznie stosowaną we wszystkich technikach badawczych. Polega na myślowym wyodrębnianiu z materiałów badań analitycznych, syntetycznych, abstrahowania i porównania takich twierdzeń, które dotyczą zdarzeń jednostkowych, a znajdują odbicie w rzeczywistości szerszej niż aspekt badanego zjawiska. Uogólnianie stosowane w badaniach rejonów operacyjnych musi zachowywać ograniczenia: czasowe, przestrzenne, rzeczowe badanych części i rejonów oraz warunki środowiska fizyczno-geograficznego i cywilizacyjnego.

Analizując i łącząc fakty o danym rejonie operacyjnym w toku badań uzyskuje się nową wiedzę o przedmiocie badań. Wiedzę tę zdobywa się dzięki rozumowemu wyrowadzaniu nowej wiedzy z wiedzy już istniejącej. Czynność tę określa się mianem **wnioskowania**. Do podstawowych sposobów wnioskowania zalicza się dedukcję i indukcję. **Dedukcja** to wnioskowanie, w którym konkluzja wynika logicznie z przesłanek wyni-

kających z analizy i syntezy ocenianego rejonu. **Indukcja** dąży do uogólnienia i to jest jej celem. We wnioskowaniu indukcyjnym dobiera się raczej do następstw, a nie odwrotnie.

Do metod wnioskowania znajdujących zastosowanie w walce zbrojnej zalicza się również **analogię**. Wnioskowanie tego typu opiera się na założeniu, że w walce zbrojnej, obok obiektywnie występujących różnorodności, istnieje również obiektywne podobieństwo rzeczy, zjawisk i procesów. Ustalone przez porównanie podobieństwo obiektów (zjawisk, procesów, cech) walki zbrojnej daje możliwość wnioskowania o nich na podstawie analogii. Jeżeli dwa przedmioty są do siebie podobne pod jakimś względem, to mogą być również podobne pod innymi względami stwierdzonymi dotychczas tylko u jednego przedmiotu. Metoda ta pozwala również na ustalenie różnic między badanymi zjawiskami. Wnioskowanie przez analogię nigdy nie jest całkowicie pewne. Jest ono tylko w większym lub mniejszym stopniu **prawdopodobne**. Analogia odgrywa jednak duże znaczenie w pozyskiwaniu wiedzy o operacji. Badacz wojskowy, nie rozporządzając wystarczającym materiałem empirycznym, nie mając możliwości eksperymentowania, odwołać się musi do analogii, doszukiwać się podobieństw między zjawiskami badanymi a zjawiskami dobrze mu znanymi z przeszłości. Na analogii opiera się również modelowanie, łącznie z ćwiczeniami wojskowymi.

Z grupy metod praktycznych w ocenie rejonów operacyjnych najbardziej przydatna jest obserwacja. Obserwacja - polega na planowym i systematycznym postrzeganiu przedmiotów, zjawisk i procesów w celu uzyskania wiedzy o rejonie operacyjnym. Służy m.in. do wykrywania zależności między zdefiniowanymi stanami pożądanymi z *aksjologicznego punktu widzenia*,⁷ a ich stanem zastanym włącznie z jego uwarunko-

⁷ Aksjologia to dziedzina wiedzy zajmująca się określaniem pewnych wartości badanych przedmiotów w aspekcie kryteriów i podstaw ich wartościowania. Z aksjologicznego punktu widzenia można w procesie oceny rejonu operacyjnego określić skalę wartości poprzez bonitację punktów dla każdego ocenianego przedmiotu. Następnie poprzez zliczenie wartości tych kryteriów wnioskować o treści oceny. Ze względu na to, iż jest to złożony proces oceny realizowany w różnych warunkach geofizycznych i cywilizacyjnych celowo jest stosować go tylko do wybranych przedmiotów, których podobieństwo cech można jednoznacznie określić, np. drogi, obiekty drogowe, baza koszarowa itp.

waniami. Poprzez obserwację udzielamy odpowiedzi na pytanie ogólne „**jak jest?**” Obserwacja polega na postrzeganiu, rozpoznawaniu badanego zjawiska, dokonywaniu ocen i jego opisie. Stanowi główną i najczęściej stosowaną metodę uzyskiwania nowych faktów o rejonie operacyjnym, postrzegania procesów zachodzących w walce zbrojnej oraz przygotowania do niej sił zbrojnych. Wg kryterium związku badacza z ocenianym rejonem operacyjnym obserwacja może być: zamierzona, bezpośrednia, czynna, okresowa, zwykle zbiorowa, w warunkach naturalnych i instrumentalna. Wyszczególnione cechy obserwacji mówią o stosunku badacza do ocenianego rejonu. Obserwacja jest kolejnym etapem realizacji procesu oceny rejonu operacyjnego. Po etapie oceny metodami teoretycznymi rejonu operacyjnego następuje konfrontacja wypracowanych wniosków z rzeczywistością. W tym etapie sporządzania oceny celowo jest poprzez obserwację rejonu operacyjnego zweryfikować wnioski z badań teoretycznych z rzeczywistością.

Kolejny etap sporządzania oceny rejonu operacyjnego to uporządkowanie posiadanej wiedzy metodami teoretycznymi i opracowanie wniosków w formie monografii wojskowo-geograficznej.

4.3. Klasyfikacja infrastruktury

Najszerzym znaczeniowo pojęciem jest **infrastruktura państwa** (rys. 1) obejmująca „(...) obiekty, urzędnia stałe i instytucje usługowe niezbędne do należytego funkcjonowania produkcyjnych działów gospodarki oraz życia (w tym bezpieczeństwa) ludności kraju”.⁸

Integralną częścią infrastruktury państwa jest **infrastruktura obronna** rozumiana jako „(...) element, infrastruktury państwa, obejmujący obiekty i urzędnia stałe oraz instytucje niezbędne do funkcjonowania systemu obronnego państwa (...)”.⁹ Infrastruktura obronna tworzona jest w okresie pokoju i swymi urządzeniami służy także

⁸ Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, ...

⁹ Tamże.

społeczeństwu. Z punktu specyfiki zjawiska społecznego, jakim jest wojna wyróżnia się w jej składzie infrastrukturę wojskową.

Rysunek 1. Klasyfikacja infrastruktury państwa

Infrastruktura wojskowa to „element infrastruktury obronnej obejmujący, wszystkie stacjonarne (w wyjątkowych wypadkach także ruchome) obiekty i urządzenia, które zgodnie ze swoim przeznaczeniem służą do zaspokajania potrzeb sił zbrojnych, a w szczególności dowodzenia, bytowania, szkolenia i przemieszczania wojsk.”¹⁰

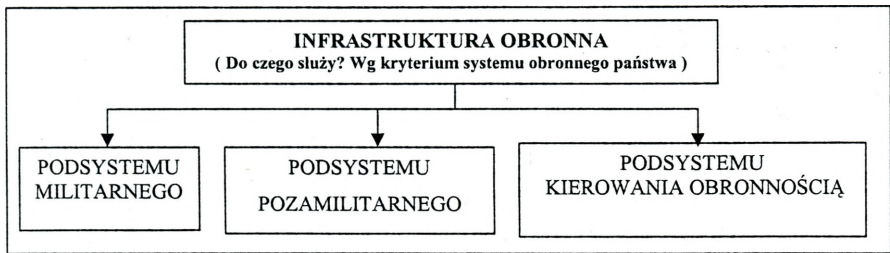
Taki podział infrastruktury nie jest połączony ani pojęciowo ani funkcjonalnie z system obronnym państwa. Dlatego też, celowe jest przeprowadzenie analizy infrastruktury w aspekcie systemu obronnego (rys. 2), co powoduje, iż pojęciowo i funkcjonalnie związany jest z tym systemem.

Stąd, pomijając wiele innych podziałów¹¹ należy przeprowadzić analizę systemową infrastruktury obronnej, a w niej militarnej i pozamilitarnej oraz systemu kierowania obronnością państwa.

Infrastruktura militarna jest integralną częścią infrastruktury obronnej państwa. Obejmuje wszystkie obiekty i urządzenia służące bezpośrednio do zaspokajania potrzeb sił zbrojnych we wszystkich okresach funkcjonowania państwa i znajdujące się w kompetencjach administracji wojskowej.

¹⁰ Op. cit.

¹¹ Między innymi wyszczególnia się infrastrukturę ekonomiczną (są to urządzenia z dziedziny: transportu, komunikacji, energetyki, irygacji, melioracji, itp.) i społeczną (są to urządzenia z dziedziny: bezpieczeństwa, prawa, służby zdrowia, itp.). W dalszych rozważaniach będą analizowane urządzenia z zakresu infrastruktury ekonomicznej i społecznej, ale w aspekcie zaspokajania potrzeb podsystemów obronnych.

Rysunek 2. Klasyfikacja infrastruktury obronnej wg kryterium systemu obronnego państwa

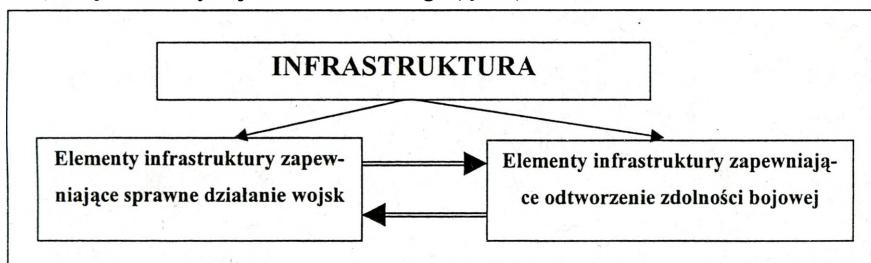
Dlatego też, takie postrzeganie infrastruktury militarnej nakazuje przeprowadzenie analizy możliwości i potrzeb na bazie obszarów administrowanych przez okręgi wojskowe i WSzW. W ramach tych obszarów należy wyszczególnić infrastrukturę pozamilitarną, która podlega bezpośrednio organom administracji państwowej i w okresie zagrożenia militarnego realizuje zadania na korzyść podsystemu militarnego. **Infrastruktura pozamilitarna obejmuje obiekty i urzędnia, które w okresie zagrożenia militarnego i wojny służą bezpośrednio lub pośrednio podsystemowi militarnemu.** W wymienionej infrastrukturze pozamilitarnej wg kryterium funkcjonalnego systemu obronnego należy wyszczególnić infrastrukturę: ochrony państwa, gospodarczo-obronną oraz ochrony ludności. Podstawą materialną infrastruktury pozamilitarnej są podmioty gospodarcze, społeczne i administracyjne, które w stosunku do sił zbrojnych spełniają funkcje zabezpieczającą działanie. Infrastruktura systemu kierowania obronnością spełnia szereg funkcji, które mają pozytywny wpływ na działanie wojsk w danym obszarze.

Infrastruktura militarna wyraża się w operacyjnym przygotowaniu obszaru kraju. Operacyjne przygotowanie obszaru kraju polega na takim przygotowaniu obszaru przyszłego działania, aby zapewnić siłom zbrojnym dogodne warunki do dyslokacji, rozwinięcia i prowadzenia działań bojowych.

Poddając analizie wyszczególnione obszary systemu obronnego szczególną uwagę należy zwrócić na elementy infrastruktury, które wywierają istotny wpływ na proces przygotowania i prowadzenia operacji w określonym obszarze.

Aby właściwie wykorzystać infrastrukturę obronną należy poznać jej potencjał w zakresie realizacji zadań i spełniania funkcji w stosunku do walczących wojsk. Stąd należy dokonać klasyfikacji infrastruktury wg kryterium spełnianej funkcji, roli i zadań wobec walczących wojsk.

Kryterium funkcji rozumiane jest, jako związki i zależności pomiędzy obiektami, urządzeniami i instytucjami, a walczącymi wojskami. Z kolei **kryterium roli** wynika z udziału obiektów, urządzeń i instytucji infrastruktury obronnej w procesie zabezpieczenia działania wojsk na obszarze kraju. **Natomiast, kryterium zadań** określa to, co instytucje i będące w ich dyspozycji obiekty i urządzenia wykonują na korzyść walczących wojsk. Wg wyszczególnionego kryterium należy dokonać klasyfikacji obiektów, urządzeń i instytucji układu militarnego (rys. 3).

Rysunek 3. Klasyfikacja infrastruktury wg kryterium funkcji, roli i zadań

LITERATURA

1. Balcerowicz Bolesław, Czynniki geograficzne w strategii wojennej RP, Warszawa, AON 1991.
2. Bujak Andrzej, Problemy wykorzystania terenu w działaniach bojowych pk. „TEREN”, Warszawa, AON 1996.
3. Kaczmarek Waldemar, Metodyka pracy w terenie dowództw szczebla taktycznego, Warszawa, AON 1997.
4. Kamiński Józef i inni, Metodyka prowadzenia studiów operacyjnych własnego kraju jako części TDW, Warszawa, ASG WP 1984.
5. Klimaszewska Alicja, Urbański Lech, Kompetencje i zadania władz i administracji publicznej w zakresie bezpieczeństwa i obronności państwa, Warszawa, AON 1999.
6. Kutrzeba Tadeusz, Mossor Stefan, Studium planu strategicznego Polski przeciw Niemcom, Warszawa, Instytut Wydawniczy PAX 1987.
7. Lach Zbigniew, Łaszczuk Andrzej, Nowak Zbigniew, Ocena terenu według NATO, Warszawa, AON 2000.
8. Skrzyp Julian, Geostrategiczne położenie Polski, Warszawa, AON 1995.
9. Ścibiorek Zbigniew, Znaczenie terenu w obronie w warunkach stosowania broni precyzyjnej, Warszawa, Myśl Wojskowa 1989, nr 10.
10. Ścibiorek Zbigniew, Działania opóźniające, Warszawa, Bellona 1996.
11. Ślęp Włodzimierz, Podstawy teoretyczne przygotowania infrastruktury terenu na potrzeby obronne Wojsk Lądowych, Warszawa, AON 1999.
12. Szymczyk Wiesław, Zadania Resortu Spraw Wewnętrznych i Administracji w okresie zagrożenia wojennego i wojny wynikające z potrzeb obronnych państwa i województwa, Warszawa, AON 1998.
13. Sznajder Rudolf J., Taktyczna ocena terenu w działaniach bojowych pułku, Warszawa, ASG WP 1984.
14. Wójcik Stanisław, Wojskowo-geograficzne warunki obronności obszaru kraju, Warszawa, ASG WP 1982.

Druk AON zam. nr 794/WW

